

УДК 377.352

Кузьменко Ю.В.*

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ У 1958-1961 РР.
ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано підготовку фахівців з трудової підготовки як джерело формування трудових ресурсів УРСР у 1958-1961 роках. Цей період схарактеризовано як час розвитку трудової та політехнічної підготовки педагогів, що відповідало суспільно-політичному напрямку розвитку трудових ресурсів Радянської України. Розглянуто освітні нормативно-правові документи, що визначали шляхи відтворення трудових ресурсів і регламентували результативно-цільову і практичну спрямованість системи народної освіти на забезпечення професійного розвитку викладацьких кадрів. Визначено залежність між забезпеченням навчальних закладів професійно підготовленими фахівцями з трудового навчання та рівнем підготовленості учнівської молоді до майбутньої трудової діяльності й виконання суспільно корисної праці в дорослому житті.

Ключові слова: вчителі, підготовка фахівців з трудової підготовки, трудові ресурси, ланка народної освіти, політехнічна освіта.

Різноманітні аспекти проблеми інноваційно-інновативного розвитку суспільства, зокрема й освітньої сфери, є предметом дослідження широкого кола сучасних науковців. Ефективно розв'язати проблеми створення національної інноваційної системи розвитку та нарощення людського потенціалу в Україні неможливо без комплексного вивчення, аналізу й узагальнення попереднього досвіду. Тому питання вивчення освітнього потенціалу щодо нарощення людського капіталу в різні історичні періоди є актуальним питанням сучасної педагогічної науки.

Освіта є галуззю економіки представлена сукупністю освітніх закладів, організацій, підприємств, які утворюють освітню систему держави. Це єдина галузь, яка, здійснюючи освітню діяльність, реалізує такі завдання: задоволення потреб населення в освітніх послугах; підготовка кваліфікованих робітників для усіх галузей народного господарства, зокрема й для різних видів невиробничої діяльності; підготовка професійних (викладацьких) кадрів для внутрішніх потреб освітньої ланки. Як бачимо, пріоритетність і специфіка освіти виявляється в забезпеченні ринку праці кваліфікованою, конкурентоздатною робочою силою. Зрозуміло, що в різні історичні проміжки цей процес характеризувався своїми специфічними особливостями. Тому, досліджуючи період 1958-1961 років, слід зазначити, що цей період щодо формування трудових ресурсів в Україні характеризувався соціокультурними, економічними та суспільно-політичними детермінантами розвитку радянського суспільства.

Термін трудові ресурси виник у перші роки існування радянської влади, що зумовлено необхідністю обліку та планування населення в умовах централізованого управління і державного регулювання економіки. 1922 року, досліджуючи процеси людської праці, академік С. Струмлілін вводить термін трудові ресурси як планово-обліковий вимірник робочої сили. Категорія трудових ресурсів у досліджуваній період використовувалася в соціалістичній теорії праці для означення людських ресурсів як кількісний показник працездатного населення, робочої сили, працівників, не враховуючи при цьому їх якісних характеристик.

Вивченням проблем відтворення трудових ресурсів займалися такі науковці, як С. Струмлілін, П. Буряк, Б. Карпінський, М. Григорєва та ін. Але поза колом наукових досліджень залишилося питання дослідження нарощення освітнього потенціалу як чинника формування трудових ресурсів країни, а тому воно є актуальним і потребує подальшої наукової розробки.

* © Кузьменко Ю.В.

Мета статті – висвітлити підготовку фахівців з трудової підготовки як джерело розвитку трудових ресурсів в Україні у 1958-1961 роках.

Одним із найпотужніших джерел формування трудових ресурсів у планово-командній економічній системі СРСР була освіта. Розуміння того, що забезпечення подальшого економічного розвитку країни пов'язане з управлінням відтворювальними процесами в системі трудових ресурсів, що в першу чергу пов'язане з нарощенням якісної та кількісної складової робочої сили, зумовлювало жорстку регламентацію та посилену увагу до ланки народної освіти. Більше того, у радянському суспільстві освіта поставала й компонентою соціального захисту та формування політично-ідейної свідомості громадян, яка супроводжувала людину від дошкільної освіти до її найвищих щаблів. А тому підготовка вчителів до виконання своїх професійних обов'язків була одним із стратегічних завдань перед освітніми закладами. Особливо значна увага з боку тоталітарного режиму приділялася підготовці майбутніх вчителів у вишах та в системі підвищення кваліфікації вчительських кадрів.

Наприкінці 50-х років, як визначає І. Шиманович, досліджуючи питання політехнічної та практичної підготовки вчителів трудового навчання, «залишилося чимало невирішених проблем, однією з яких була нестача кваліфікованих кадрів, зокрема викладачів політехнічних дисциплін. ...вирішити цю проблему намагалися за рахунок упровадження на фізико-математичних факультетах педагогічних ВНЗ профілю «Фізика, основи виробництва». Однак ці факультети так і не змогли заповнити прогалину, яка утворилася внаслідок відсутності необхідної кількості викладачів політехнічних дисциплін. Зокрема в 1957-1958 навчальному році лише близько половини з них мали вищу освіту, а решта – неповну вищу, середню і неповну середню» [1, с. 101].

Важливою проблемою на той час залишалася також питання організації та проведення виробничої практики в шкільних навчальних майстернях. Тому досить своєчасно було розроблено та надіслано для обговорення педінститутам 15 березня 1958 року Міністерством освіти УРСР «Методичні вказівки до організації і проведення практики студентів III курсу в шкільних навчальних майстернях» [2]. Це дозволило значно покращити практичне спрямування підготовки майбутніх учителів.

У той же час нестача кваліфікованих педагогічних кадрів щодо нарощення трудової підготовки шкільної молоді зобов'язувала державу робити певні дієві кроки в цьому напрямку. Так, Постановою Пленуму ЦК КПРС від 12 листопада 1958 року було визначено схвалити проект тез ЦК КПРС і ради міністрів СРСР «Про зміцнення зв'язку школи із життям і про подальший розвиток системи народної освіти в країні». Це був документ, що кардинально змінював орієнтири в усіх освітніх напрямках. Зміни стосувалися не лише підготовки до майбутньої трудової діяльності учнів, а й професійної підготовки фахівців з трудової підготовки. У ньому зазначалося: «технічний прогрес вимагає поповнення промисловості і сільського господарства молоддю, що має достатньо високу загальноосвітню підготовку...»

Вихідні позиції для правильного вирішення перебудови школи полягають в тому, що з певного віку вся молодь включалася в суспільно корисний труд і її навчання основ наук пов'язувалося з виробничим трудом у промисловості або сільському господарстві. Звідси витікає потреба правильного співвідношення в середній школі загальної, політехнічної та професійної освіти...

Першим етапом середньої освіти повинна стати обов'язкова восьмирічна школа...

У процесі навчально-виховної роботи школа покликана знайомити учнів із різноманітними видами праці в нашому суспільстві, допомагати школярам виявити наявні в них нахили і свідомо обрати майбутню професію...

Повну середню освіту молодь може отримати на другому етапі навчання.

Перший основний шлях. Молодь, що йде після закінчення восьмирічної школи на виробництво, попередньо отримує першонавчальну професійну підготовку, а потім,

працюючи на виробництві, навчається у школі робочої та сільської молоді. Ця школа повинна давати своїм учням повну середню освіту і сприяти підвищенню їх професійної кваліфікації.

Другий шлях передбачає навчання молоді, що закінчила восьмирічну школу, в середній загальноосвітній трудовій політехнічній школі з виробничим навчанням (тип фабрично-заводського і сільськогосподарського учнівства), яка на базі близько розташованих промислових підприємств, колгоспів і совгоспів, ремонтно-технічних станцій і т. ін. буде здійснювати поєднання навчання з виробничою працею і дасть учням повну середню освіту та професійну підготовку для роботи...

Третій шлях передбачає навчання частини молоді в технікумах, працюючих на базі восьмирічки, де учні будуть отримувати повну середню освіту, робочу спеціальність і звання спеціаліста середньої кваліфікації...

Перебудова виховання і навчання в радянській школі висуває нові, більш високі вимоги до вчителів, майстрів, і викладачів професійно-технічних дисциплін» [3, с. 48-52].

24 грудня 1958 року цей проект був прийнятий Верховною Радою СРСР і набув статусу Закону. У ньому зазначено, що «Головними завданнями вищої школи є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, вихованих на основі марксистсько-ленінського вчення, що оволоділи новітніми досягненнями вітчизняної та зарубіжної науки і техніки, добре знають практику справи, здатні не тільки повністю використовувати сучасну техніку, але й створювати техніку майбутнього; виконувати науково-дослідницьку роботу, що сприяє вирішенню завдань комуністичного будівництва; підготовка науково-педагогічних кадрів; підвищення кваліфікації спеціалістів, зайнятих у різних галузях народного господарства, культури і просвітництва; розповсюдження наукових і політичних знань серед трудящих» [3, с. 59].

Аналіз нормативно-правових документів 50-х років показав, що вирішенню питання підготовки майбутніх вчителів у радянській Україні було приділено посилену увагу, а його реалізацію покладено на педагогічні училища, вищі навчальні заклади і заклади післядипломної освіти [4]. Як наслідок, значно зростала кількість вчителів з вищою освітою, але водночас залишалася гостра нестача і потреба забезпечення шкіл кваліфікованими педагогами з трудової та політехнічної підготовки учнів, зокрема з таких навчальних дисциплін, як машинознавство, основи сільського господарства, практичні заняття у майстернях та ін. Окрім того фахівці з трудової підготовки були недостатньо обізнані з основами промислового і сільськогосподарського виробництва, з технічним обладнанням фабрик, заводів, радгоспів, колгоспів, з автоматизацією і механізацією виробничих процесів, з новими досягненнями у сфері науки, техніки, культури.

Незважаючи на те, що в УРСР з 1957-1958 навчального року підготовка фахівців технічних дисциплін проводилася на факультетах широкого (подвоєного і потроєного) профілю, зокрема на фізико-математичних факультетах готували вчителів зі спеціальностей «Фізика, основи виробництва, креслення», «Фізика, виробниче навчання, креслення», а на природничих – «Біологія, основи с/г виробництва, хімія», «Біологія, хімія, основи с/г виробництва», фахівців з трудової підготовки не вистачало. Особливо це стосувалося кваліфікованих педагогічних кадрів з інженерною підготовкою (учителів та викладачів технічних дисциплін і трудового навчання, майстрів у школах, професійно-технічних училищах і вищих навчальних закладах), що гальмувало справу політехнізації навчальних закладів освіти всіх рівнів.

Як бачимо, прийняття Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР мали цілком логічні і відповідні до запитів свого часу підстави. Він передбачав посилену підготовку школярів до майбутньої трудової діяльності і суспільно корисної праці на благо Батьківщини, що зумовило перетворення загальноосвітніх навчальних закладів на трудові

та політехнічні з виробничим навчанням. Цей закон надав питанню підготовки майбутніх вчителів трудового навчання у вищах, підвищенню кваліфікації вчителів, вихователів, майстрів та викладачів професійно-технічних дисциплін у системі підвищення кваліфікації стратегічного напрямку.

Реалізація положень Закону передбачала «покращити підготовку вчителів у педагогічних інститутах та університетах; організувати вчителів з агрономії, тваринництва, техніки та інших спеціальних дисциплін; підвищити науково-теоретичний рівень викладання в педагогічних інститутах, посилення значення виробничої та педагогічної практики у підготовці вчителів.

...Вважати доцільним ширше залучати до викладацької діяльності у вищих навчальних закладах найбільш кваліфікованих... практичних робітників, що здатні вести викладання із залученням передових методів виробництва і сучасних досягнень науки і техніки.

...розширення й укріплення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів, оснащення лабораторій університетів і технічних вишів електронними машинами, прискорювачами й іншим новітнім обладнанням;

...укріплення матеріально-технічної бази вечірньої та заочної, вищої та середньої спеціальної освіти, що забезпечує широке використання кіно, радіо, телебачення та інших сучасних науково-технічних засобів» [3, с. 60-61].

Усі зміни відповідно до цього Закону повинні були бути здійснені протягом 3-4-х років, починаючи з 1959-1960 навчального року. Як результат:

– у 1958-1960 роках було проведено багато різноаспектних педагогічних нарад, з'їздів, конференцій, круглих столів, педагогічних читань з питань політехнічної підготовки. Так, у радянській Україні відбулися: II Республіканський з'їзд вчителів Української РСР, Науково-практична конференція з питань виробничого навчання у школах УРСР, Республіканська нарада активу працівників народної освіти про підсумки першого року перебудови роботи шкіл республіки в світлі рішень XXI з'їзду КПРС і Закону про зміцнення зв'язку школи з життям та ін.

– 17 квітня 1959 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про зміцнення зв'язку школи із життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР», де наголошувалося на пріоритетній ролі політехнічної освіти в навчальних освітніх закладах, зв'язків навчання з виробництвом, упровадження передових методів виробництва і наукових досягнень в освітній процес, зміцнення науково-технічної бази в закладах освіти. У той же час слід відзначити, що, на жаль, дуже часто політехнічні підходи в освіті підмінювалися професіоналізацією.

– у 1959-1960 навчальному році в Київському та Львівському педагогічних інститутах відкрилися індустріально-педагогічний та інженерно-педагогічний факультети для підготовки вчителів технічних дисциплін і трудового навчання. Навчальними планами передбачалася теоретична підготовка фізико-математичного, технологічного, інженерного, педагогічного напрямку та практична підготовка студентів – проходження практикуму в різнопрофільних навчальних майстернях, виробнича і педагогічна практика.

– з 1961 року програму педагогічних інститутів з навчальної дисципліни «Історія педагогіки» було розширено темою «Перебудова освіти і школи на основі закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР», що вивчалася на усіх факультетах в педагогічних вищах [5, с. 20-21].

Слід відзначити і той факт, що активне впровадження виробничого навчання та політехнізація освітніх закладів усіх рівнів мало значні проблеми. Так, у школах, як відзначає Н. Терентьева, «раціональне прагнення поєднати набуття учнями систематичних знань з продуктивною працею вступало у суперечність з умовами матеріального життя шкіл, стикалося з практичними труднощами в процесі його реалізації у зв'язку з браком політехнічно підготовлених педагогічних кадрів» [6, с. 156].

Така ж ситуація спостерігалася і в інших навчальних закладах. Рівень підготовки фахівців з трудової підготовки молоді на рівні професійно-технічних училищ, вищих навчальних закладів та системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників залежав від кваліфікації, спеціальної інженерної та політехнічної підготовки науково-педагогічних кадрів, які викладали в цих закладах. Комплектування професорсько-викладацького складу в цих закладах освіти здійснювалося за рахунок наукових співробітників з технічних вишів, кваліфікованих інженерів та інших фахівців з виробничої сфери. Залучення цих спеціалістів також вимагало державного нормативного регулювання, тому в постанові Ради Міністрів СРСР від 10 грудня 1959 року «Про обмеження сумісництва по службі» було надано право керівникам міністерств і відомств, що керують вищими навчальними закладами, «дозволяти у вигляді винятку педагогічну роботу в інших навчальних закладах особам професорсько-викладацького складу, що мають вчені звання чи ступені... Залучені в інтересах покращення процесу до педагогічної роботи у вищих навчальних закладах крупні фахівці, що працюють у промисловості, сільському господарстві, на транспорті, в науково-дослідних інститутах та інших закладах і організаціях, сплачуються також по часовим ставкам» [3, с. 471]. Варто відзначити, що в інших галузях народного господарства в цей період сумісництво не дозволялося. Для ще більшої активізації залучення висококваліфікованих фахівців до викладацької діяльності 9 липня 1960 року [3, с. 472] цю постанову було доповнено пунктами: залучати «для завідування кафедрами в вищих навчальних закладах на умовах почасової оплати наукових робітників, що здійснюють науково-адміністративну роботу в науково-дослідних закладах, а також висококваліфікованих фахівців, що працюють в установах, на підприємствах і в організаціях, з оплатою їх праці за завідування кафедрою з розрахунку 100 годин на рік.

Оплату праці наукових робітників і висококваліфікованих фахівців, що не входять до штату вищого навчального закладу, але залучених до керівництва аспірантів вишів, проводити із розрахунку 50 годин на рік за керівництво кожним аспірантом» [3, с. 472]. Тобто, якщо в інших сферах сумісництво заборонялося, то ці два документи не лише створювали юридичні підстави для залучення висококваліфікованих фахівців в освітню галузь, а й фінансово їх зацікавлювали. Таким чином, можна стверджувати, що питання нарощення високоякісної робочої сили в Радянському Союзі було пріоритетним.

Певні суттєві труднощі були й на індустріально(інженерно)-педагогічних факультетах щодо відкриття, облаштування, насичення різнопрофільних навчальних майстерень професійно-виробничим устаткуванням; залучення підприємств до співпраці з метою проходження студентами на їх базі виробничої практики. Вирішення цих проблем дозволяло здійснювати ґрунтовну підготовку майбутніх учителів, які були всебічно обізнані з основами виробництва, технічним промисловим і сільськогосподарським обладнанням, автоматизацією і механізацією виробничих процесів, мали підготовку з електротехніки, могли впроваджувати досягнення сучасної науки в освітній процес.

Оскільки питанню нарощення висококваліфікованих фахівців з трудової підготовки як чинника розвитку трудових ресурсів народного господарства приділялася значна увага, то вже на XXI з'їзді КПРС (27 січня – 5 лютого 1959 р.) окреслені проблемні питання розглядалися на обговоренні контрольних цифр розвитку народного господарства СРСР на 1959-1965 рр. Обговорюючи питання комуністичного виховання, народної освіти, розвитку науки і культури, було зазначено, що «відповідно до завдань розвитку народного господарства і культури передбачається подальше розширення і покращення підготовки спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою. За 1959-1965 рр. буде випущено з вищих навчальних закладів 2 млн. 300 тис. спеціалістів..., тобто в 1,4 рази більше. ...Одночасно передбачається вдосконалити чинну систему вищої освіти, наблизити її до виробництва, приймати до вишів більше

молоді, що вже має життєвий досвід, стаж практичної роботи. У системі підготовки спеціалістів зростає роль і значення вечірніх та заочних навчальних закладів» [3, с. 63].

Реалізація цього документа полягала в тому, що право позаконкурсного вступу на заочні відділення було надано вчителям V-X класів і робітникам закладів народної освіти, що мали спеціальність, яка відповідала профілю факультету. Ці пільги розповсюджувалися на вчителів праці й основ виробництва, які мали середню технічну освіту та досвід виробничої і педагогічної роботи, що вступали на заочні відділення за спеціальністю «Фізика і основи виробництва» [7, с. 111]. Більше того, було значно скорочено строк навчання цих категорій студентів – термін навчання складав не п'ять, а три-чотири роки. Прискорена підготовка передбачала практичні заняття з техніки та праці, проходження виробничої та педагогічної практики. Такий підхід дозволяв за короткий термін збільшити кількість фахівців з трудової підготовки і підвищити не лише кількісний, а й якісний показник трудових ресурсів освітньої ланки народного господарства.

Проте, як визначено в постанові Ради Міністрів СРСР 30 травня 1961 року «Про покращення виробничого навчання учнів середніх загальноосвітніх шкіл», дуже повільно проводилася робота з організації підготовки викладачів виробничих дисциплін для середніх шкіл та з підвищення педагогічної кваліфікації інженерно-технічних робітників, які залучені до виробничого навчання школярів [8]. Так, у вишах, що готували вчителів за спеціальністю «Фізика, основи виробництва» (1957 р.), з 1959 року цю спеціальність було змінено на «Фізика і загальнотехнічні дисципліни». Це зумовило, починаючи з 1961 року, тенденцію до внесення змін до навчальних планів підготовки вчителів машинознавства, технології матеріалів і праці в навчальних майстернях для їх покращення.

Але були і такі педагогічні інститути в Україні, де не було відкрито спеціальностей, пов'язаних із підготовкою майбутніх вчителів до здійснення трудової та виробничої підготовки учнів. Як відзначає Б. Струганець [9, с. 18], лише у 1964/65 навчальному році в Кам'янець-Подільському, Київському, Луганському, Черкаському, Чернігівському педагогічних інститутах було відкрито нову спеціальність «Вчитель фізики і електротехніки». За таких умов у руслі підвищення кваліфікації фахівців з трудової підготовки визначну практичну роль було відведено заочним відділенням інститутів, інститутів удосконалення вчителів, міським і районним методичним кабінетам, кущовим предметним об'єднанням учителів, народним університетам науково-педагогічних знань.

Посилення акцентів на якість підготовки та професійного зростання фахівців з трудової підготовки також спостерігалось після розгляду питання «Забезпечити школи кадрами учителів» у ЦК КПРС і Раді Міністрів СРСР 30 вересня 1961 року [3, с. 438-439]. У цьому документі зазначено, що слід забезпечити зміцнення матеріальної бази педагогічних інститутів з урахуванням збільшення контингенту студентів; забезпечити відповідно до потреб підготовку вчителів праці і виробничого навчання в педагогічних, технічних і сільськогосподарських вишах країни; ширше залучати педагогічні інститути й університети до роботи з підвищення кваліфікації вчителів і надання їм методичної допомоги, а також до організації перепідготовки вчителів, викладаючи дисципліни, пов'язані з політехнічним і виробничим навчанням.

На початку 60-х років у країні налічувалося близько 160 інститутів удосконалення вчителів [10, с. 351]. Зокрема наприкінці 50-х років курсову підготовку в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів проходили кожного року від 15 до 20 % учителів [7, с. 103]. Важливе місце в навчальному процесі відводилося семінарам, практикумам, лекціям, консультаціям з питань теорії та практики політехнічної освіти, практичним заняттям з ручної праці, екскурсіям на фабрики, заводи, у колгоспи, радгоспи, МТС, наданню списків рекомендованої літератури для самоосвіти вчителів. Органам народної освіти було запропоновано до підготовки педагогів ширше залучати

кваліфікованих директорів шкіл, вчителів із передовим досвідом роботи, наукових робітників, викладачів вишів.

У 60-ті роки народні учнівські університети з факультетами фізики, біології, математики, хімії, географії, літератури та історії, що працювали при товаристві «Знання» і республіканських педагогічних товариствах, також були націлені на здійснення підготовки вчителів трудового та виробничого навчання, майстрів, викладачів професійно-технічних училищ і фабрично-заводських шкіл до політехнічного навчання. Вони знайомили слухачів із сучасними досягненнями науки і техніки, новітнім науковим обладнанням для заводів, фабрик, радгоспів і колгоспів, проблематикою теоретичних і експериментальних досліджень, окреслювали шляхи розвитку галузей народного господарства [7, с. 103].

У школах передового досвіду підвищення професійного рівня вчителів мало також першочергову ієрархію. Найкращі вчителі області та республіки розповідали про свої творчі пошуки, знахідки, методики, організовували педагогічні виставки, де демонструвався передовий досвід шкіл зі здійснення політехнічного і виробничого навчання учнів, проводили відкриті уроки, обговорювали питання вдосконалення методів навчання, упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду в роботу шкіл.

Але, незважаючи на широкий формат здійснення практичної підготовки фахівців з трудової підготовки, у період 1958-1961 років ще існувала певна невідповідність якості підготовки учнівської молоді до майбутньої трудової діяльності. Це було зумовлено недостатнім рівнем розвитку професіоналізму педагогів з причини недостатнього кадрового та матеріального-технічного забезпечення, хоча на законодавчому рівні було розкрито шляхи і націлено освітню ланку на вирішення цих питань. У цілому ж вимальовувалася цілісна концепція держави побудови змісту професійної підготовки фахівців з трудової підготовки. З середини 50-х років починається розвиток підготовки майбутніх учителів трудового та виробничого навчання, покращення професійної підготовки шкільних учителів з трудової підготовки, майстрів і викладачів професійно-технічних навчальних закладів, педагогів вишів у системі підвищення кваліфікації.

Підводячи підсумки зауважимо, що підготовка фахівців з трудової підготовки є одним із джерел формування трудових ресурсів. Відтворення кількісного складу педагогічних кадрів у зазначений період, зокрема фахівців з трудової підготовки, набувало свого логічного нарощення, що сприяло розвитку трудових ресурсів Радянської України у 1958-1961 роки. Перспективи подальших пошуків полягають у дослідженні змісту фахової підготовки вчителів трудового навчання в контексті теорії людського капіталу в першій половині ХХ століття.

Література:

1. Шиманович І. О. Політехнічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання в Україні (друга половина ХХ ст.): монографія / за ред. Ю. В. Кузьменко. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – 231 с.
2. Доповідні записки управління до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України з питань роботи педагогічних вузів (15 січня 1958 року – 8 вересня 1958 року) // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 2295. – 72 арк.
3. Народное образование СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. // [А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов]. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.
4. Кузьменко Ю. В. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання як складова формування трудових ресурсів формування трудових ресурсів (1950-1957 рр.) / Ю. В. Кузьменко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 52 : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 133-140.
5. Програми педагогічних інститутів «Історія педагогіки». – К. : Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1961. – 24 с.

6. Терентьева Н. О. Політехнічна освіта у вищих навчальних закладах України : теорія і практика : монографія / Н. О. Терентьева; за ред. М. Б. Євтуха. – Черкаси : Вид-во Ю. А. Чабаненко, 2012. – 264 с.
7. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941-1961) / под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1988. – 272 с.
8. Об улучшении производственного обучения учащихся средних общеобразовательных школ. Постановление Совета Министров СССР. 30 мая 1961 г. // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сб. документов 1917-1973. – М. : Педагогика, 1974. – С. 214-217.
9. Струганець Б. В. Підготовка вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України (1958-1994) : дис... канд.. пед.. наук : 13.00.01 / Б. В. Струганець / Тернопільській педагогічний ін.-т. – Тернопіль, 1995. – 156 с.
10. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1961-1986) / под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Кузьменко Ю.В.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ТРУДОВОЙ ПОДГОТОВКЕ
В 1958-1961 ГГ. КАК ИСТОЧНИК РАЗВИТИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ СОВЕТСКОЙ УКРАИНЫ

В статье проанализирована подготовка специалистов по трудовой подготовке как составляющая формирования трудовых ресурсов УССР в 1958-1961 годах. Данный период охарактеризован как время развития трудовой и политехнической подготовки педагогов, что соответствовало общественно-политической направленности развития трудовых ресурсов Советской Украины. Рассмотрены образовательные нормативно-правовые документы, которые определяли пути воспроизводства трудовых ресурсов и регламентировали результативно-целевую и практическую направленность системы народного образования на обеспечение профессионального развития преподавательских кадров. Определена зависимость между обеспечением учебных заведений профессионально подготовленными специалистами с трудового обучения и уровнем подготовленности молодежи к будущей трудовой деятельности и выполнения общественно полезного труда во взрослой жизни.

Ключевые слова: учителя, подготовка специалистов с трудовой подготовки, трудовые ресурсы, звено народного образования, политехническое образование.

Kuzmenko Y.V.

TRAINING OF HANDICRAFT SPECIALISTS DURING 1958-1961 AS A SOURCE OF SOVIET
UKRAINE'S LABOR RESOURCES

This article analyzed preparing of specialists of manual work as the source of formation of labour resources of Ukrainian Soviet Socialist Republic in 1958-1961 years. This time's term we can characterize as the period of development of labour, technical, technological and polytechnical preparing of pedagogues, that corresponded to social, economical and political orientations of formation of labour resources of Soviet Ukraine. It is examined educational normative, legislative documents, that not only outlined the ways of formation of labour resources, but they regulated resultative-aimed humane and practical direction of branch of labour education to guarantee professional development of specialists of manual work. It is determined that guaranteeing of educational establishments by professionally prepared specialists of manual work would influence on the level of readiness of pupil's youth to future labour activity and fulfillment of society's useful work in adult's life. It is coordinated that the problem of preparing of pedagogical personnel is actual one and it needs search of its decision in any times, so constructive search of contemporary ways of development of people's potential is impossible without adequate historical and cultural reflexion of genesis and the main tendencies of formation of educational potential of teachers in native pedagogics. Thus, teaching of question of preparing of pedagogical personnel, that carry out labor preparing of pupil's youth in different historical terms is actual question of contemporary pedagogical science.

Key words: teachers, training of handicraft specialists, labor recourses, national education element, polytechnic education.